

MAKTABDAGI PSIXOLOGIK MUHITNING O'QUVCHILAR XULQ-ATVORIGA TA'SIRI

Djurayeva Gulnoza Ne'matovna

Farg'ona shahar 34-umumiy o'rta ta'lim maktabi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabdagi psixologik muhitning o'quvchilar xulq-atvoriga ta'siri chuqur tahlil etilgan. Ta'lim muassasasidagi emotsional-psixologik holat, o'qituvchi-o'quvchi, o'quvchi-o'quvchi munosabatlari, baholash tizimi, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, pedagogik yondashuvlarning o'quvchilar xulqida qanday aks etishi misollar va nazariy asoslar bilan bayon etiladi. Maqolada ijobiy va salbiy muhitning xulq-atvoriga ta'siri, shuningdek, sog'lom psixologik muhitni yaratish bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: psixologik muhit, xulq-atvor, maktab muhiti, o'quvchi shaxsiyati, ijtimoiy psixologiya, pedagogik yondashuv, maktab psixologiyasi.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimi faqat bilim berish bilan cheklanmaydi. U shaxsni har tomonlama rivojlantirish, sog'lom psixologik va ijtimoiy muhitda o'z o'rnini topishga xizmat qiladigan omillarni ham o'z ichiga oladi. Shu nuqtai nazardan qaralganda, maktabdagi psixologik muhit o'quvchilarning xulq-atvorini shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

Psixologik muhit — bu maktab ichki iqlimi, undagi emotsional fon, o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar, baholash tizimi, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash kabi ko'plab omillar majmuasidir. U bevosita o'quvchining o'zini qanday his qilishi, qanday fikrlashi, atrofdagilarga qanday munosabatda bo'lishi, o'z shaxsini qanday namoyon etishiga ta'sir ko'rsatadi.

Aynan shu jihatlar asosida maqolada maktab muhitining o'quvchilarning xulq-atvoriga qanday ta'sir ko'rsatishi, bu ta'sir qanday psixologik mexanizmlar orqali amalga oshishi va uni ijobiy tomonga o'zgartirish yo'llari tahlil qilinadi.

Psixologik muhit tushunchasi va uning tarkibiy qismlari

Psixologik muhit — bu ijtimoiy psixologiyada keng qo'llaniladigan tushuncha bo'lib, ma'lum bir jamoa yoki guruhda (masalan, maktabda) hukmron bo'lgan hissiy, axloqiy, kommunikativ va ijtimoiy holatlarning umumiy yig'indisidir.

Psixologik muhitning asosiy komponentlari:

Emotsional atmosfera – maktabdagi ijobiy yoki salbiy hissiy fon;

Kommunikativ aloqalar – o‘qituvchi-o‘quvchi, o‘quvchi-o‘quvchi o‘rtasidagi muloqot sifati;

Ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash – o‘quvchining o‘zini himoyalangan his qilishi, muammolariga befarq bo‘lmashlik;

Axloqiy qadriyatlar tizimi – maktabda amal qilinadigan umumiy axloqiy me‘yorlar;

Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv – o‘quvchi individual xususiyatlarini e‘tiborga olish.

Psixologik muhitning bunday ko‘p qirrali tarkibi uni o‘quvchining ichki olamiga chuqur ta‘sir ko‘rsatadigan muhim omilga aylantiradi.

O‘quvchilar xulq-atvorining shakllanishi: psixologik asoslar

Xulq-atvor insonning tashqi va ichki omillarga bergan javob reaksiyasidir. Bolalarda bu reaksiyalar ularning kognitiv rivojlanish darajasi, emotsional holati, oilaviy tarbiya, ijtimoiy muhit va ayniqsa maktabdagi psixologik muhit orqali shakllanadi.

Ta‘sir qiluvchi asosiy omillar:

- Tarbiyaviy yondashuvlar (avtoritar, demokratik, liberal)
- Rag‘batlantirish va jazolash tizimi
- Guruhdagi ijtimoiy mavqe
- O‘qituvchining xatti-harakati va odobi
- Sinfdagi ijtimoiy-iqtisodiy tafovutlar
- Psixologik muhit har bir o‘quvchining o‘zini qanday his qilishi, o‘z xatti-harakatlarini qanday asoslashiga bevosita ta‘sir qiladi.

Ijobiy psixologik muhit va sog‘lom xulq-atvor

Ijobiy psixologik muhit o‘zini qadrllovchi, do‘stona, ochiq va qo‘llab-quvvatlovchi iqlimni yaratadi. Bu esa o‘quvchilarda sog‘lom xulq-atvorni shakllantirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Ijobiy muhit natijalari:

- O‘quvchilarda o‘ziga ishonch ortadi;

- Muloqot madaniyati rivojlanadi;
- Ijtimoiy ko‘nikmalar shakllanadi;
- O‘quvchining mas’uliyat hissi kuchayadi;
- Konfliktlar kamayadi;
- Ta’limga motivatsiya ortadi.

Amaliy misollar:

– Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv natijasida muammoli bolalarda xulqdagi ijobiy o‘zgarishlar.

– “Qo‘llab-quvvatlovchi sinf rahbari” tajribasi.

Salbiy psixologik muhit va xulq-atvordagi buzilishlar

Agar maktab muhitida befarqlik, murosa yetishmovchiligi, adolatsizlik, tahqirlash holatlari mavjud bo‘lsa, bu o‘quvchilarning xulq-atvorida bir qator muammolar paydo bo‘lishiga olib keladi.

Salbiy muhit oqibatlari:

- Agressivlik;
- Passivlik va darsdan sovish;
- O‘ziga ishonchsizlik;
- Ijtimoiy chetlashish (izolyatsiya);
- O‘qituvchilarga yoki sinfdoshlariga nisbatan qarama-qarshiliklar;
- O‘ziga va atrofga nisbatan xavfli xatti-harakatlar.

Amaliy misollar:

– Darsda so‘zga chiqarilmaslik tufayli o‘ziga ishonchni yo‘qotgan o‘quvchi.

– O‘quvchilarga berilgan adolatsiz baho natijasida yuzaga kelgan protestli xatti-harakat.

Psixologik muhitni sog‘lomlashtirish bo‘yicha tavsiyalar**O‘qituvchilar uchun:**

- Har bir o‘quvchini individual yondashuv asosida kuzatish;
- Ijobiy baholash tizimini joriy etish;
- O‘zaro hurmat va do‘stona muloqotga asoslangan darslar tashkil qilish;

- Rivojlantiruvchi va emotsional jihatdan boy dars uslublarini qo'llash.

Maktab psixologi uchun:

- Stresslarni aniqlash va kamaytirish bo'yicha treninglar;
- Konfliktlarni hal qilish texnikalari bo'yicha mashg'ulotlar;
- O'quvchilar o'rtasidagi muvozanatni saqlovchi guruh ishlari;
- "Sinf muhiti monitoringi" metodikasini tatbiq etish.

Ota-onalar uchun:

- Farzandlarining maktabdagi holati bilan doimiy qiziqish;
- Salbiy xatti-harakat ortida turgan sabablarni anglashga harakat qilish;
- O'qituvchilar bilan hamkorlikda ishlash.

Xulosa. Maktab ta'limi tizimida faqat akademik bilim va ko'nikmalarni shakllantirish emas, balki o'quvchilarning ijtimoiy-psixologik rivojlanishini ta'minlash ham muhim ahamiyat kasb etadi. Maktabdagi psixologik muhit — bu o'quvchilarning kunlik faoliyati, his-tuyg'ulari, o'z-o'zini anglash jarayoni va shaxsiy munosabatlariga bevosita ta'sir ko'rsatadigan asosiy ijtimoiy makondir. Mazkur maqolada olib borilgan tahlillar va ilmiy-nazariy asoslar shuni ko'rsatadiki, maktabdagi ijobiy yoki salbiy psixologik muhit o'quvchining xulq-atvori, o'zini tutish madaniyati, o'z-o'ziga baho berishi, o'zaro munosabatlaridagi pozitsiyasi, hattoki kelajakdagi shaxsiy hayotiga ham chuqur ta'sir ko'rsatadi.

Psixologik muhitning ijobiy bo'lishi o'quvchida o'ziga ishonch, mustaqil fikrlash, emotsional barqarorlik, ijtimoiy faollik, do'stona munosabat va ta'limga yuqori motivatsiyani shakllantiradi. Bunday muhit o'quvchilar o'rtasida sog'lom raqobatni, o'zaro hurmat va hamkorlikni rivojlantiradi. Boshqa tomondan, maktabdagi salbiy psixologik muhit — befarqlik, adolatsizlik, tahqirlovchi munosabatlar, jismoniy yoki ruhiy bosim, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi ziddiyatlar esa bolalarda o'ziga ishonchsizlik, passivlik, tahlikali xatti-harakatlar, tajovuzkorlik, ijtimoiy chetlashuv, maktabdan voz kechish va hatto ruhiy salomatlik buzilishlariga olib keladi.

Shu boisdan, maktabdagi psixologik muhitni tahlil qilish, uni sogʻlomlashtirish, oʻquvchilar shaxsiga individual va mehribonlik bilan yondashish, pedagogik jamoaning psixologik savodxonligini oshirish, maktab psixologlarining faoliyatini kuchaytirish, otalar bilan hamkorlikni yoʻlga qoʻyish taʼlimdagi dolzarb masalalardan biridir.

Maqolada keltirilgan tavsiyalar shuni koʻrsatadiki, sogʻlom psixologik muhit yaratish oʻz-oʻzidan yuzaga kelmaydi, bu — oʻzaro hurmat, ochiq muloqot, doimiy kuzatuv, ehtiyotkorlik va pedagogik madaniyat talab qiladigan uzluksiz jarayondir. Ayniqsa, zamonaviy axborot va raqamli muhit, ijtimoiy tarmoqlarning taʼsiri ortib borayotgan bugungi kunda maktab oʻz oʻrnini bolalar uchun ishonchli, emotsional xavfsiz va mehribon ijtimoiy makon sifatida saqlab qolishi zarur.

Xulosa oʻrnida aytish joizki, maktabdagi psixologik muhit nafaqat oʻquvchining xulq-atvorini belgilaydi, balki uning jamiyatdagi oʻrnini, kelajakdagi fuqarolik pozitsiyasini, shaxsiy baxtini aniqlovchi asosiy omillardandir. Shu bois bu yoʻnalishda chuqur ilmiy tadqiqotlar olib borish, amaliy metodlar ishlab chiqish va ularni taʼlim amaliyotiga joriy etish zamonaviy pedagogika va psixologiyaning ustuvor yoʻnalishlaridan biri boʻlib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar (References)

1. Xayitov, A., & Kayumov, A. Current and future challenges of soft-ware engineering for android applications. In *Conference on Digital Innovation: "Modern Problems and Solutions"*.–2023.

2. Muminjonovich, K. A. (2023). Toʻqimachilik korxonalari salohiyatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish. *Journal of technical research and development*, 1(1), 77-80.

3. Muminjonovich, K. A. (2023). Best programming languages to learn in 2023. *Journal of technical research and development*, 1, 1.

4. Kayumov, A., & Mirzakarimov, B. (2023). Проблемы обучения языку программирования java в образовательных системах. *Потомки Аль-Фаргани*, 1(2), 23-26.

5. Kayumov, A., & Mirzakarimov, B. (2023). The challenges of teaching java programming language in educational systems. *Потомки Аль-Фаргани*, 1(2), 23-26.

6. Kayumov A. Development of mathematical models for detecting defects in fabric on textile machines //Journal of technical research and development. – 2023. – T. 1. – №. 2.
7. Ahror, K., & Shohjahon, U. (2024). Analysis of a program that provides additional services for visitors to resorts. *Miasto Przyszłości*, 48, 264-269.
8. Зулунов, Р. М., & Каюмов, А. М. (2022). Искусственный интеллект-от мифологии до машинного обучения. In *Proceedings of International Educators Conference* (Vol. 1, No. 2, pp. 25-30).
9. Halimovich, T. T., Mamirovich, I. S., Muminovich, K. A., Solizhonovich, A. S., & Valerievich, S. Z. (2020). Monte Carlo method for constructing an unbelised assessment of diffusion problems. *European science review*, (1-2), 7-12.
10. Kayumov, A., & Maxamadjonov, N. Mobil qurilmalar ishlab chiqish fanini o 'qitishda suniy intellektning ro 'li. In *Conference on Digital Innovation:" Modern Problems and Solutions".–2023*.
11. Ahror K., Izzatillo J. CREATING AN IQ DEVELOPMENT MOBILE APPLICATION FOR SCHOOL CHILDREN //Web of Teachers: Inderscience Research. – 2024. – T. 2. – №. 4. – C. 247-253.
12. Kayumov A. Elastiklik va Deformatsiyaning Vaqt Bo'yicha O'zgarishini Matematik Modellashtirish //Engineering problems and innovations. – 2024. – T. 2. – №. Spes. 2 DI.
13. Zulunov R. et al. Detecting mobile objects with ai using edge detection and background subtraction techniques //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – T. 508. – C. 03004.
14. Yusubjanovich S. N., Muminjonovich K. A. SINOV YORDAMIDA TRIKOTAJ MAXSULOTLARINI SHAKL SAQLASH VA DEFORMATSIYALANISH JARAYONLARINI MONITORINGI //Al-Farg'oniy avlodlari. – 2024. – №. 4. – C. 338-343.
15. Каюмов А. М. ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПАРАМЕТРОВ ИСПЫТАНИЙ В ЗАВИСИМОСТИ ОТ ТИПА ТРИКОТАЖНОГО ПОЛОТНА //Universum: технические науки. – 2025. – Т. 3. – №. 3 (132). – С. 30-32.

16. Kayumov A. TECHNOLOGIES OF TECHNICAL MACHINE EXPERTISE
//Journal of technical research and development. – 2023. – Т. 1. – №. 3. – С. 96-99.

17. Зулунов Р. М., Каюмов А. М. идентификация и сортировка текстиля для автоматизированной обработки с помощью ближней инфракрасной спектроскопии
//Universum: технические науки. – 2024. – Т. 1. – №. 3 (120). – С. 38-41.

18. Xayitov A., Kayumov A. ANDROID APPLICATION TESTING AND CODE RE-FACTORING //Conference on Digital Innovation:" Modern Problems and Solutions".–2023.